

9. Подолкова С. В. Засоби реалізації комунікативності у науково-технічних текстах (на матеріалі текстів технічної реклами і анотацій науково-експериментальних статей): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10. 02. 04 / СумДУ. Суми, 2001. 22 с.
10. Пономаренко Я. С. Формування професійно орієнтованої англійськомовної читацької компетентності в учнів професійних ліцеїв технічного профілю. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*: зб. наук. прац. Запоріжжя: Зап. нац. ун-т, 2017. № 1 (28). С.124–132.
11. Циркаль А. Ю. Мовні та позамовні особливості перекладу текстів науково-технічного стилю. *Мова і культура*. 2011. Вип. 14. Т. 1. С. 416–420.

УДК 792.071.2.028:378.9

DOI <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2018-1-29-23>

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ЧИННИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ АКТОРІВ

Соколовська Н. П., засл. артистка України, ст. викладач

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

Sokol.N.P@i.ua

Зміст статті полягає в дослідженні формування творчої дисципліни майбутніх акторів. Розглянуто науково-теоретичні та мистецтвознавчі підходи до означеної проблеми в різних аспектах видатними вітчизняними та зарубіжними вченими. Поняття «дисципліна» визначено як сукупність обов'язкових правил, змістом яких є певний порядок поведінки та формування волі, розвиток характеру, звичок, культури спілкування, а також поняття «творча дисципліна» як підготовка до творчого процесу. Виокремлено форми роботи щодо формування творчої дисципліни в майбутніх акторів, що проявляються в навчальному, організаційному та виховному аспектах.

Ключові слова: дисципліна, творчість, творча дисципліна, творчий процес, професійна підготовка, театр, майбутні актори.

FORMATION OF A CREATIVE DISCIPLINE AS A FACTOR OF PROFESSIONAL PREPARATION FOR FUTURE ACTORS

Sokolovskaya N. P., Honored Artist of Ukraine, Senior Lecturer

Zaporizhzhia National University, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

Sokol.N.P@i.ua

The article examines the problem of the formation of the creative discipline of future actors. It was determined that at the present stage of the development of theatrical art it is necessary to have a high-level acting profession. There are two main tasks before entering an educational institution: the formation of personality and her or his development. The first task includes the ideological, political, aesthetic and moral education of future actors. The development of creative individuality is achieved mainly through the professional education of actors. Creativity and discipline are of great importance in the preparation of future actors. Scientific theoretical and art history approaches by outstanding domestic and foreign scientists are considered. The concept of "discipline" is defined as a set of mandatory rules, the content of which is a certain order of behaviour and the formation of the will, the development of character, habits and culture of communication. The concept of "creative discipline" as a preparation for the creative process is determined. It is highlighted that, in the opinion of the German philosopher I. Kant, coercion, restriction and the eradication of the non-fulfillment of any rules, is called discipline. Discipline, according to A. Makarenko, is the product of the entire educational impact, including the formation of characters, conflict and conflict resolution, the like. Theatrical figure K. Stanislavsky paid considerable attention to the process of preparing an actor for the rehearsal period, in which creative discipline played a significant role. The outstanding actor, playwright, director P. Saksagansky considered creative preparation to be a creative discipline. The Ukrainian director A. Tairov claimed that the main place in the theater belongs to the actor, but the rights of the actor cannot be

separated from his duties and this once again focuses attention on the meaning of creative discipline. It is noted that in Zaporizhzhya National University the school of acting is based on the main principles of stage reincarnation and therefore the main task in educating the personality, shaping the character of future actors should be consistent work on the acquisition of real professional skills based on creative discipline. The forms of work of the formation of creative discipline in future actors are highlighted. It was emphasized that creative discipline is an important component of training future actors, occupies an important place in educational and independent work, where an individual method is created on the basis of their own activities.

Key words: discipline, creativity, creative discipline, creative process, professional training, theater, future actors.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

В умовах реформування суспільного життя особливого значення набуває творчий пошук форм і методів навчання майбутніх акторів, що сприяє успішному вирішенню завдання формування всебічно розвинутої особистості. Важливим аспектом проблеми виховання є розвиток творчих здібностей, що може бути реалізованими тільки за наявності таких важливих якостей особи, як-от: працездатність, цілеспрямованість, організованість і самодисципліна. Саме ці якості людини складають соціальну основу розвитку особистого обдарування.

На сучасному етапі розвитку театрального мистецтва необхідно володіти акторською професією на високому рівні. Перед навчальним закладом постають два основних завдання: формування творчої особистості та її розвиток. Перше завдання включає ідейно-політичне, естетичне й етичне виховання майбутніх акторів (формування світогляду, художнього смаку й моральних якостей). Розвиток творчої індивідуальності досягається переважно шляхом професійного виховання акторів. У підготовці майбутніх акторів вагоме значення має творчість і дисципліна. Наразі студенти повинні привчатися до щоденної систематичної праці, розвивати в собі вимогливість і самокритичність, уважне й доброзичливе ставлення до товаришів, непримиренність до будь-яких негативних явищ у творчому колективі: до лінощів, егоїзму, прем'єрства, кар'єризму тощо. Кожний майбутній актор зобов'язаний засвоїти високу етику й свідому дисципліну творчої праці, яка притаманна званню артиста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми і на які спирається автор.

Проблему трудової дисципліни досліджено в працях багатьох учених, серед яких варто відзначити напрацювання А. Абрамової, О. Процевського, О. Барабаша та ін. Однак більшість досліджень щодо трудової дисципліни здійснено в період адміністративно-командної системи управління, тому основну увагу приділено таким методам її забезпечення, як: переконання, виховання й примушення. Творчу дисципліну як основу професійної підготовки майбутнього актора розглянуто К. Станіславським, В. Немировичем-Данченком, О. Таїровим, П. Саксаганським та ін. Питання розвитку творчої дисципліни майбутнього актора недостатньо досліджено й тому є актуальними для сучасної мистецької вищої освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Мета статті – розкрити зміст поняття «творча дисципліна», висвітлити науково-теоретичні та мистецтвознавчі підходи до проблеми формування творчої дисципліни як чинника професійної підготовки майбутніх акторів, виокремити форми й методи роботи означеної проблеми в навчальному, організаційному та виховному аспектах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Дисципліна є необхідною умовою життя суспільства, завдяки якій поведінка людини приймає впорядкований характер. Дисципліна завжди спрямована на дотримання певних правил. Слово «дисципліна» походить від латинського, корінь слова «disciple» означає

«студент», «учень», «той, хто навчається», дотримується настанов, «disciplina» – «виховання», «навчання», «настанови». [9].

За енциклопедичним словником Ф. Брокгауза та І. Ефрона, дисципліна – це «виховання, сукупність обов'язкових правил у школі» [13].

Відносини трудової діяльності людей закріплює трудова дисципліна, головним змістом якої є певний порядок поведінки учасників спільного трудового процесу, до якого належать такі вимоги: працювати чесно, сумлінно, своєчасно й точно виконувати розпорядження адміністрації, дотримуватися правил техніки безпеки, охорони праці, дбайливо ставитися до матеріальних цінностей тощо [12].

На думку німецького філософа І. Канта, «примушення, що обмежує й викорінює постійну схильність до невиконання будь-яких правил, називається дисципліною». Також він зазначає, що дисципліну варто відрізнити від культури, що надає певні навички, не усуваючи тих, що існують. Відповідно до виховання таланту дисципліна має негативне, а культура – позитивне значення [7].

Видатний французький письменник О. де Бальзак виділяє волю як чинник, що дає змогу подолати слабкість, звичку не доводити важкі справи до кінця. Він говорить, що тверда воля – це перемога над інстинктами, над примхами й перешкодами, подолання труднощів, допомога в разі невдачі не опускає руки, а знову «збирати» себе і йти до мети [1].

Досвід відомого педагога А. Макаренка показав значення дисципліни в колективі для формування волі, розвитку характеру, звичок, культури спілкування, самодисципліни вихованців. Дисципліна, на його думку, є продуктом усього виховного впливу, включаючи процес формування характерів, зіткнення й вирішення конфліктів тощо. [5].

Театральним діячем К. Станіславським приділено значну увагу процесу підготовки актора до репетиційного періоду, у якому значну роль відіграє творча дисципліна. К. Станіславський виділяє такі напрями акторського мистецтва:

- театральний дилетантизм, що відкидає акторську техніку або методи роботи над роллю, однак можливе випадкове виявлення таланту;
- школа ремесла, у якій підміняються органічні процеси творчості в поєднанні з театральними прийомами зображення образів і пристрастей, що зводить усю творчість до техніки;
- школа переживання, що вимагає правдивого втілення «життя людського духу ролі» за законами органічної творчості й здатна впливати на почуття глядача [10].

Творчою дисципліною видатний актор, драматург, режисер П. Саксаганський уважав підготовку до творчого процесу. Тому, на його думку, у день спектаклю необхідно уникати будь-яких розмов, час від часу прочитувати напам'ять складні місця ролі, а за дві з половиною години до початку вистави, закрившись, варто крок за кроком «відлучитися» від себе [4]. Вистави П. Саксаганського – це зразок дисципліни й чіткості, що є реалістичними, з точно зафіксованими мізансценами та з прекрасним акторським ансамблем. Крім того, стверджував учень митця І. Мар'яненко, П. Саксаганський, вивчаючи п'єсу напам'ять, заздалегідь опрацьовував найменші інтонації та пластичні нюанси кожної ролі, осмислював усе до найдрібніших деталей. [6].

Відомий режисер О. Таїров стверджував, що головне місце в театрі належить актору, однак права актора не можна відділяти від його обов'язків і це ще раз концентрує увагу на значенні творчої дисципліни. Він закликає: «Зі сцени варто вигнати пластичну незграбність, ... актор повинен досконало володіти своєю внутрішньою й зовнішньою технікою, щоб усі свої творчі бажання направити відповідно до ритмічно, пластично й тонально закінченої форми». При цьому, на його думку, актор повинен бути майстром синтетичного театру, театру найрізноманітніших жанрів, а саме: сьогодні – трагедія «Федра», завтра – оперета «Жирофле-Жирофля», після містерії «Благовіщення» – мелодрама «Адрієнн Лекуверр», після них – арлекінада «Принцеса Брамбілла» [2].

Режисер, драматург і театральний критик українсько-вірменського походження В. Немирович-Данченко стверджує: «...найважливішим завданням театральної школи є виховання в майбутніх акторів високого й вимогливого художнього смаку, що спирається на певну систему етичних поглядів, ідейно-художніх принципів, тому етика і творча дисципліна є необхідними складовими театральної справи» [8]. Виховання й самовиховання студента в ідейному, етичному спрямуванні є умовами, що забезпечують розвиток актора – справжнього художника сцени. Майбутні актори повинні володіти ґрунтовними знаннями, щоб впливати на глядачів, бо сьогодні не достатньо просто бути здібними й натренованими. В. Немирович-Данченко зазначає, що актор – це соціально вихована людина, незалежно від того матеріалу, з яким надається змога працювати, а перед початком роботи йому і як художнику, і як громадянину, і просто як члену людської сім'ї необхідно володіти питаннями з етики, ідейності, політичної спрямованості, громадянства, що й складає сутність соціальності [8].

Дисципліна посідає вагоме місце під час самостійної роботи актора, де створюється індивідуальний метод тренажу на основі власної діяльності, породжується дещо якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю. Ця діяльність є творчістю, що притаманна людині, бо завжди передбачає творця-суб'єкта. Проблеми творчості загалом та акторської зокрема здавна турбували людство через свою багатоаспектність.

За українським педагогічним словником С. Гончаренка: «Творчість – це продуктивна людська діяльність, здатна породжувати матеріальні та духовні цінності суспільного значення. Розвиток творчого потенціалу є важливою умовою культурного прогресу суспільства й виховання людини» [3]. Творчість це – здатність дивуватися, глибоко усвідомлювати власний досвід, уміння розв'язувати нестандартні ситуації, націленість на відкриття нового.

Для творчої особистості дисципліна є важливим компонентом у художньо-сценічній діяльності. Театр, як кожен вид мистецтва, народжується від злиття таланту з майстерністю. Сама ж майстерність закладається реалістичною школою виховання, яка акумулює в собі кращі традиції та досвід багатьох поколінь. Реалістична школа розвиває та шліфує природні задатки студента, дає йому необхідні знання та формує навички, організовує його здібності, робить їх гнучкими й чутливими для виконання будь-якого творчого завдання в процесі «перевтілення».

У Запорізькому національному університеті школа акторської майстерності, увібравши в себе найкращі надбання світової та національної театральної практики, ґрунтується на головних принципах сценічного перевтілення й тому основним завданням у справі виховання особистості, формування характеру майбутніх акторів має бути послідовна робота з набуття справжніх професійних навичок на основі творчої дисципліни. По-перше, виховання й розвиток творчої дисципліни в майбутніх акторів залежить насамперед від природної схильності до того чи іншого виду діяльності. Природні нахили проявляються в зростанні інтересу до певного виду занять, однак це лише передумови їхніх творчих здібностей, що можуть бути реалізованими тільки за наявності таких важливих якостей, як працелюбство, цілеспрямованість. Саме ці якості складають основу розвитку майбутніх акторів. По-друге, формування творчої дисципліни майбутніх акторів полягає в спрямуванні всіх психофізичних зусиль на самовдосконалення, працездатність, розвиток вольових рис характеру, налагодження стосунків у колективі, ґрунтовне опанування навчального матеріалу, що потребує чіткої організації освітнього процесу з використанням усіх форм та методів. Формування творчої дисципліни майбутніх акторів базується на теоретичних основах таких фахових дисциплін, як «Майстерність актора», «Сценічна мова», «Сценічний рух», «Сольний спів», «Вокальний ансамбль», «Хореографія», «Робота актора на радіо та телебаченні» тощо.

Діяльність науково-педагогічного складу кафедри акторської майстерності Запорізького національного університету щодо формування творчої дисципліни в майбутніх акторів проявляється в навчальному, організаційному, виховному аспектах та представлено в різноманітних формах, а саме: навчально-виховна робота; виробнича практика в навчальному театрі; педагогічна практика в дитячих творчих колективах; споглядальна практика в театрах м. Запоріжжя; участь студентів у творчих конкурсах; участь студентів у загальноуніверситетських і міських заходах; участь студентів у науково-практичних конференціях кафедри акторської майстерності ЗНУ; створення та показ дипломних вистав. Залучення майбутніх-акторів до цих форм роботи надасть змогу майбутнім акторам обмінятися ідеями, думками, а також проявити творчі здібності, відповідальність, пунктуальність, працездатність.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у заданому напрямі.

Отже, творча дисципліна є важливим компонентом підготовки майбутніх акторів, що посідає вагоме місце під час навчально-виховної та самостійної роботи, де створюється індивідуальний метод на основі власної діяльності. Використання необхідних форм роботи та створення умов сприятимуть прояву ініціативи, критичного мислення, імпровізації, володіння елементами сценічної дії, а також дадуть змогу сумлінно самостійно працювати над створенням сценічного образу. У подальшому необхідно розглянути творчу дисципліну як основу самоосвіти майбутніх акторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітенко І. С., Вітенко Т. І. Основи психології: підручник. Вінниця: Нова книга, 2008. Вид. 2. С. 203.
2. Головащенко Ю. Режиссёрское искусство Таирова. Москва: Искусство, 1970. С. 157
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с
4. Коломієць Р. Г. Театр Саксаганського і Карпенка-Карого. Москва: Мистецтво, 1984. 100 с.
5. Макаренко А. С. Педагогические сочинения / сост. М. Д. Виноградова, А. А. Фролов. Москва: Педагогика, 1984. Т. 4. 400 с.
6. Мар'яненко І. О. Сцена, актори, ролі. Київ: Мистецтво, 1964. 180 с.
7. Методология науки: проблемы и история: сб. докладов. Москва: ИФ РАН, 2003, С. 115
8. Немирович-Данченко В. И. Статьи. Речи. Беседы. Письма. Москва: Искусство, 1952. С. 180
9. Сігал Д., Брайсон Т. Досить істерик! Комплексний підхід до гармонійного виховання дитини. Київ: Наш формат, 2018. 264 с.
10. Станиславский К. С. Работа актёра над собой. Москва: Артист. Режиссёр. Театр, 206. 490 с.
11. Станиславский К. С. Собрание сочинений в девяти томах. Москва: Искусство, 1989. Т. 2. 508 с.
12. Экономика и право: словарь-справочник / под ред. Л. П. Куракова, В. Л. Куракова, А. Л. Куракова. Москва: Вуз и школа, 2004. 1072 с.
13. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона / под ред. И. Е. Андреевского, К. К. Арсеньева, О. Петрушевского. Санкт-Петербург: Брокгауз Ф. А. и Ефрон И. А. 1890–1907. URL: www.vehi.net/brokgauz/. (дата звернення: 16.05.2018).